

Гавриленко Н.Г., аспірантка, Тарасенко І.О., д.е.н., професор

Київський національний університет технологій та дизайну

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті розглянуто значення інноваційного потенціалу підприємства для забезпечення економічного зростання національної економіки. Визначено сутність цифрової економіки та її роль у забезпеченні інноваційної діяльності промислових підприємств. Проаналізовано основні підходи до визначення інноваційного потенціалу в умовах цифровізації економіки та обґрунтовано значимість оцінки цифрового потенціалу промислового підприємства.

Ключові слова: інновація; інноваційна діяльність; промислові підприємства; цифрова економіка; цифровізація.

Havrylenko N.H., Tarasenko I.O.

Kyiv National University of Technologies and Design

FEATURES OF DETERMINATION OF INNOVATIVE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF ECONOMY

Abstract. The article considers the importance of innovative activity of the enterprise to ensure economic growth of the national economy. The essence of the digital economy and its role in ensuring the innovative activity of industrial enterprises is determined. The necessity of innovations by industrial enterprises in the period of digitalization of economy is substantiated.

Keywords: innovation; innovation activity; industrial enterprises; digital economy; digitalization.

Актуальність дослідження. На сьогодні дослідження інноваційного потенціалу промислових підприємств є однією з основних передумов для забезпечення ефективного виробництва та задоволення потреб споживачів. Це обумовлює необхідність аналізу підходів науковців до визначення інноваційного потенціалу промислових підприємств України з позицій їх здатності до розвитку інновацій та підвищення конкурентних позицій національної промисловості на міжнародному ринку.

Для забезпечення ефективного розвитку промислового підприємства слід повною мірою реалізовувати інноваційний потенціал з урахуванням глобальних тенденцій розвитку сучасних технологій виробництва. Рівень інноваційного потенціалу промислового підприємства є умовою його розвитку на інноваційних засадах. Інноваційний потенціал промислових підприємств містить певні складові, які визначають стан його розвитку та можливість досягнення бажаних цілей. Деякі науковці аналізують такі основні складові інноваційного потенціалу: фінансова, мотиваційна, інформаційно-комунікаційна, цифрова, науково-дослідна, техніко-технологічна, кадрова, інтелектуальна та ринкова [2]. Доцільно зазначити, що аналіз таких складових як інформаційно-комунікаційна та цифрова дозволить отримати інформацію про рівень реалізованої та нереалізованої здатності промислового підприємства до впровадження інновацій в умовах переходу до цифрової економіки.

Постановка проблеми. Поява цифрових технологій протягом останніх років сприяє підприємствам віднайти допоміжні джерела для підвищення ефективності функціонування, досягнення стрімкого конкурентного розвитку, а також впровадження інновацій. Проте, саме інновації потребують змін у сучасній моделі управління інноваційним потенціалом промислових підприємств на основі виокремлення нових

цінностей, пріоритетів та орієнтирів, які ґрунтуються на партнерстві, клієнтоорієнтованості, інноваційності та синергії.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато українських та зарубіжних науковців займалися вивченням основних питань та проблем інноваційної діяльності промислових підприємств зокрема такі, як Й. Шумпетер, М.П. Денисенко, С.М. Ілляшенко [6], А.П. Гречан [4], Л.І. Федулова [11], І.В. Новикова [1], О.М. Салімон [7], В.Г. Федоренко [12], Є.О. Дмитрієва [5] та інші.

Результати дослідження основних аспектів трансформації та комплексної модернізації в перехідних економіках та проблем їх адаптації до глобального інноваційно-цифрового простору висвітлювали у своїх наукових працях Н.В. Городнова [2], Е.В. Попов [9], К.А. Семячков [9], П. Друкер, А.А. Пешкова, Є.В. Левченко, С.В. Коляденко, А.А. Станкевич та інші.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблематиці інновацій та інноваційної діяльності підприємств, недостатньо вирішеними залишаються такі проблеми як: модель формування та розвитку інноваційної діяльності підприємств в умовах становлення цифрової економіки в Україні, продукти і послуги цифрової економіки, інструменти й її базові складові, необхідні для дослідження інноваційного потенціалу та впровадження інновацій у період цифрової реальності національного інноваційного простору.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні особливостей визначення інноваційного потенціалу промислового підприємства в умовах цифровізації економіки.

Результати дослідження. Інноваційний потенціал підприємства характеризується як наявність взаємопов'язаних у соціально-економічних формах ресурсів підприємства, що сприяють можливостям підприємства під дією зовнішніх і внутрішніх чинників створювати та впроваджувати продуктивні, технологічні, організаційні або маркетингові інновації з метою досягнення інноваційних стратегічних змін, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства [1].

За сучасних умов ведення бізнесу саме інновації та новітні форми ведення господарювання є одним із ключових чинників формування стійкої конкурентоспроможності, основою соціального та економічного розвитку промислового підприємства. Роль інструментів цифрової економіки для активізації інноваційної діяльності на сучасному етапі розвитку ринкових відносин важко переоцінити, оскільки сучасний економічний розвиток відбувається переважно на інноваційній основі.

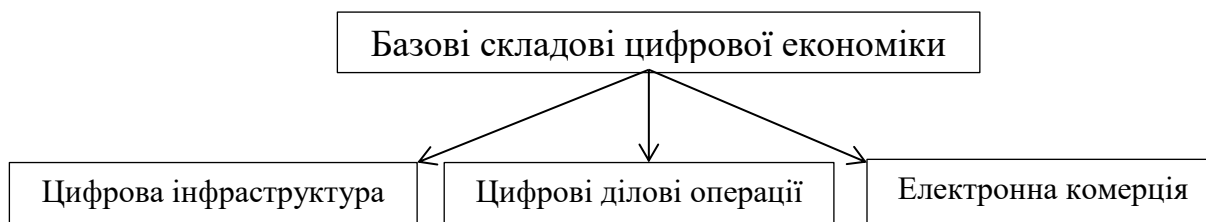
Аналіз як світового, так і національного досвіду підприємств, які лідирують в різних галузях промисловості, дозволяє зробити висновок про те, що основою їх конкурентоспроможності та економічного успіху є інноваційні розробки та широке впровадження цифрових технологій. Зазначимо, що економічний стан держави має прямий вплив на розвиток та ефективність інноваційної діяльності підприємства, завдяки чому можна стати більш привабливим для інвесторів. Саме тому, розвиток та трансформація національної економіки та залучення нових форм ведення бізнесу неможливі без створення умов для розвитку інноваційної діяльності підприємств.

Цифрова економіка є типом економіки, який характеризується активним впровадженням та використанням цифрових технологій зберігання, обробки та передачі інформації в усіх сферах людської діяльності. Цифрова економіка спонукає промислові підприємства до змін з метою адаптації до нових умов господарювання. Цифрові технології, які з'явилися протягом останніх років, дозволяють знайти джерела

підвищення ефективності та можливості стрімкого конкурентного розвитку підприємств.

Використання цифрових технологій, інновацій у виробництві та економіці для забезпечення модернізації сучасної промисловості, є одним з актуальних завдань стратегічного розвитку держави. Розробка і впровадження інтелектуальних інформаційних систем, проектування аналітичних платформ для прийняття управлінських рішень, застосування інформаційно-комунікаційних технологій передачі та обробки даних, Big Data, «туманні обчислення» (Fog-технології), технології Інтернету речей (Internet of Things, IoT), управління даними, застосування корпоративних інформаційних систем для управління ресурсами підприємства є основними завданнями розвитку і модернізації української промисловості. На сьогодні використання цифрових технологій призводить до трансформації відносин між учасниками економічної діяльності в таких галузях як промисловість, енергетика, будівництво, банківська справа, транспорт, роздрібна торгівля, освіта, охорона здоров'я, ЗМІ, безпека та ін. [1].

Під цифровою економікою слід розуміти економіку, яка побудована на цифрових комп'ютерних технологіях. Усе частіше цифрова економіка переплітається з традиційною економікою, роблячи чітке розмежування складнішим. Виробництво та розподіл продукції чи послуг у цифровій економіці визначається інформацією та способами її передачі, Інтернет-технологіями, мережевими зв'язками та відповідною інфраструктурою, знаннями, інноваціями. Основними складовими цифрової економіки є такі, як зображено на рис. 1.



Джерело: сформовано авторами на основі [1].

Рис. 1. Базові складові цифрової економіки

Отже, цифрові технології є необхідними для підвищення ефективності діяльності промислових підприємств, у той час, як для деяких секторів вони стають основою продуктивних та виробничих стратегій. Нові форми господарювання та їх ефективність здатні змінити класичні моделі ведення бізнесу шляхом формування нових продуктів та інновацій, що в подальшому сприятиме розвитку інноваційної діяльності підприємств. Цифровізація економіки має позитивний вплив на покращення якості послуг та продукції, модернізацію виробництва та скорочення витрат промислового підприємства.

Цифрова економіка – це економіка, в умовах якої відбувається формування нових джерел розвитку завдяки цифровим технологіям. Найдієвіші характеристики цифрової економіки можна синтезувати наступним чином: мобільність, використання великих баз даних і мережеві ефекти. Ці ефекти цифровізації проявляються на всіх рівнях функціонування економіки та потребують переходу до технологій цифрового управління на рівні держави, міста чи підприємства.

В Україні створено умови для розвитку інноваційної діяльності, сформовано основи нормативно-правової бази та механізми здійснення інноваційної політики, а також умови для розвитку відповідної інфраструктури. Проте, незважаючи на високий

інноваційний потенціал, інноваційна складова забезпечення економічного розвитку використовується не повною мірою.

Цифровізація економіки може вплинути на рівень впровадження інновацій промисловими підприємствами. Лояльне середовище з доступом до мережі Інтернет, до фінансів та надійних транспортно-логістичних послуг має важливе значення в країнах, що за темпами відстають у своєму розвитку. Для розвинених країн важливо ефективно боротися з базовою фізичною інфраструктурою. Проблемами можуть бути, наприклад, електропостачання, необхідне для забезпечення більш широкого доступу до Інтернету.

Розвиток інноваційної діяльності промислового підприємства в умовах цифровізації пов'язаний з впровадженням новітніх технологій, що свідчить про модернізаційні процеси, які відбуваються на багатьох підприємствах, і орієнтований на забезпечення найбільш високого рівня конкурентоспроможності. Підприємства, які вкладають капітал, інвестиції у нові розробки, розвиваються більш швидкими темпами у порівнянні з тими, які не приділяють достатньої уваги інноваційній діяльності. Наявність достатнього інноваційного потенціалу на промисловому підприємстві дозволяє бути йому інноваційно активним та впроваджувати новітні технології і продукти. У тому випадку, якщо інноваційний потенціал на підприємстві відсутній – його слід нарощувати.

Інноваційний потенціал підприємства завжди залежить від зовнішнього середовища, яке задає обмеження для його розвитку або сприяє активізації інноваційної діяльності. Інтенсивність цих зв'язків спонукає будь-яку систему адаптуватися до змін чинників зовнішнього середовища, що дає змогу характеризувати інноваційний потенціал як відкриту систему, яка має інтенсивні зв'язки з внутрішнім середовищем та іншими зовнішніми щодо неї системами.

В сьогоденній економічній літературі немає однозначного тлумачення сутності інноваційного потенціалу. Як вдало зазначає Ю. Головіна, існуючі в економічній літературі визначення цього поняття в основному не мають докорінних розбіжностей, проте у багатьох дослідженнях автори зосереджують свою увагу на вивченні окремих складових інноваційного потенціалу [3, с. 160].

Аналіз праць українських вчених дозволяє зробити висновок, що більшість з них використовують ресурсний підхід до оцінювання інноваційного потенціалу підприємства [4, 12–14], які при аналізі ресурсів виокремлюють такі: матеріальні; нематеріальні, що можуть забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства з використанням інновацій (виробничі, трудові і фінансові ресурси); інтелектуальні, науково-технічні, інфраструктурні та інші, що необхідні для здійснення інноваційної діяльності. Розглядаючи поняття інноваційного потенціалу, С. Ілляшенко виокремлює такі його складові: ринкова, інтелектуальна, кадрова, технологічна, інформаційна, науково-дослідна та інтерфейсна [6, с. 34]. Зауважимо, що окрім ресурсних складових вчений також виділяє ринкову, яка може бути віднесена до зовнішнього середовища підприємства. Відрізняється від розглянутих вище підхід В. А. Верби та І. В. Новикової, які визначають інноваційний потенціал підприємства (ІПП) як сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та умовно-забезпечуючих чинників (процедур), що створюють необхідні умови для їх оптимального використання – з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення в цілому рівня конкурентоспроможності підприємства [1, с. 23]. Інші вчені [9] розглядають інноваційний потенціал як спроможність підприємства розробляти та впроваджувати нововведення згідно з необхідними якісними стандартами – з метою адаптації до змін у зовнішньому середовищі, виділяючи у його складі кадрову, інформаційно-методологічну, матеріально-технічну та організаційно-управлінську складові.

Згідно із Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», інноваційний потенціал являє собою «сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки» [8].

Отже, розглянуто дозволяє зробити висновок, що в процесі визначення інноваційного потенціалу одні автори роблять наголос на наявності ресурсів, а інші – на можливості їх використання. Погоджуючись з підходом [11], згідно якого основними складовими інноваційного потенціалу визначено ресурсну та організаційно-економічну складові, зазначимо, що цим підходом не передбачено оцінку здатності підприємства працювати з використанням сучасних цифрових технологій. Так, ресурсна складова містить: техніко-технологічні, фінансово-економічні, кадрові, інформаційні, інтелектуальні та маркетингові ресурси; організаційно-управлінська складова призначена забезпечувати оптимальне використання інноваційних ресурсів та містить: мотиваційний механізм, інноваційну культуру, організаційно-управлінське забезпечення інноваційної діяльності, а також складову адаптації підприємства до впливу факторів зовнішнього (мікро- та макро-) середовища [11, с. 6].

Слід зазначити, що зарубіжні вчені Н. В. Городнова, А. А. Пешкова [2] розглядають поняття цифрового потенціалу підприємства, який в працях інших вчених [5] ототожнюється з поняттям інформаційного потенціалу. В праці [5] Е. О. Дмитрієва інформаційний потенціал визначає як «сукупність інформаційних ресурсів, систем інформаційної взаємодії різного рівня та їх максимальних можливостей забезпечувати процес прийняття управлінських рішень своєчасною, достовірною та комплексною (повною) інформацією», та виокремлює три базові складові інформаційного потенціалу: 1) елементи потенціалу взаємодії підприємства із зовнішнім інформаційним середовищем (наприклад, аналіз підприємством ринків інформаційної продукції, визначення ємності та оцінка доступності зовнішніх інформаційних банків даних тощо); 2) елементи внутрішнього інформаційного потенціалу (внутрішні можливості підприємства по формуванню і використанню інформації та інформаційних ресурсів, їх матеріальне, організаційне, кадрове та фінансове забезпечення); 3) потенціал інформаційного розвитку, який інтегрує елементи попередніх.

Є. В. Попов, К. А. Семячков до складу цифрового потенціалу пропонують включати сукупність даних, програмного забезпечення і технічних засобів для створення, зберігання і обробки даних, а також фахівців, що забезпечують процес управління даними [10, с. 38]. Вчені при цьому підкреслюють, що здатність до нарощування цифрового потенціалу залежить від низки чинників, найбільш важливими серед яких є: наявність технічних і програмних засобів, фінансового забезпечення, кадрової складової [10, с. 39].

Найбільш вдалим слід вважати визначення цифрового потенціалу промислового підприємства як здатності підприємства до здійснення діяльності по створенню, впровадженню, інтеграції, застосуванню, супроводу, розвитку і реалізації інформаційних технологій, а також забезпечення інформаційної безпеки з метою задоволення існуючих або виникаючих потреб підприємства і його контрагентів (споживачі, постачальники, партнери та ін.) [2, с. 77].

Зазначимо, що важливе значення оцінювання цифрового потенціалу як окремого виду потенціалу має для підприємств, які працюють у сфері інформаційних та цифрових технологій. Для підприємств інших видів економічної діяльності, зокрема таких, як промислової, виробничої та фінансової галузі, доцільно запропонувати оцінювання як окремої складової – складової цифрових технологій та інформаційних ресурсів, а у складі управлінської – адаптивної складової як характеристики здатності

підприємства до використання цифрових технологій в бізнес-процесах (цифровізації бізнес-процесів).

Висновки. Ефективне ведення інноваційної діяльності промислового підприємства можливе лише за умови здійснення цілеспрямованої, системної і планової інноваційної діяльності такого підприємства за умов достатнього фінансового та ресурсного забезпечення такої діяльності шляхом нарощування інноваційного потенціалу. Важливе значення при цьому має врахування сучасних глобальних тенденцій розвитку економіки, в тому числі у напрямі цифровізації як окремих бізнес-процесів, так і цілих галузей.

Список використаної літератури

1. Верба В. А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В. А. Верб, І. В. Новікова // Проблеми науки. – 2003. – № 4. – С. 22.
2. Городнова Н. В. Развитие теоретических основ оценки цифрового потенциала промышленного предприятия / Н. В. Городнова, А. А. Пешкова // Дискуссия. – 2018. – Вып. 90. – С. 74–84.
3. Головіна Ю. С. Інноваційний потенціал підприємства / Ю. С. Головіна // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 1. – С. 157–161.
4. Гречан А. П. Теоретико-методологічні основи розвитку підприємств легкої промисловості на інноваційних засадах: монографія / А. П. Гречан. – К.: КНУТД, 2005. – 208 с.
5. Дмитриева Е. О. Организационно-экономические направления повышения информационного потенциала промышленного предприятия / Е. О. Дмитриева // Вестник Самарского муниципального института управления. 2010. № 3. С. 64–69.
6. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посібник / С. М. Ілляшенко. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. – 278 с.
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16.10.2012 № 5460-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.
8. Королько О. М. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу підприємства / І. О. Тарасенко, О. М. Королько // Металург. и горно руд. пром-сть. – 2007. – № 2. – С. 94–96.
9. Коробейников О. П. Роль инноваций в процессе формирования стратегии предприятия / О. П. Коробейников, А. А. Трифилова, И. А. Коршунов // Менеджмент в России и зарубежом. – 2000. – № 3.
10. Попов Е. В. Оценка готовности отраслей к формированию цифровой экономики / Е. В. Попов, К. А. Семячков // Инновации. – 2017. – № 4 (222). – С. 37–41.
11. Салімон О. М. Управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / О. М. Салімон. – Київ, 2015. – 20 с.
12. Федулова Л. І. Інноваційна політика: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. І. Федулова, А. А. Мазаракі, Г. О. Андрощук. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 604 с.
13. Федоренко В. Г. Управління інноваційним розвитком підприємства: монографія / за заг. ред. В. Г. Федоренко, Л. І. Федулової. – К.: ТОВ "ДКС центр", 2014. – 346 с.
14. Чухрай Н. І. Взаємодія учасників інноваційного процесу у ланцюгу вартості: монографія / Н. І. Чухрай, Р. Патора, Й. М. Петрович та ін. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 352 с.